כיתה ג' | תושב"ע · משנה | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק' | תענית ג, ח

חוני המעגל: "עג עוגה ועמד בתוכה"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יספרו את סיפור חוני המעגל לפי המשנה, בשלבים.
- התלמידים יסבירו את הכינוי "המעגל" לפי הרע"ב.
- התלמידים ידונו בתגובה של שמעון בן שטח ובמשל "כבן שהוא מתחטא על אביו".

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך מבקשים, ואיך מודים?

בכל שיעור מוסיפים לבריסטול "מילה של המשנה" ופירוש שלה במילים של הכיתה.

🧪 פתיחה

שואלים: מה אתם עושים כשאתם מבקשים משהו מההורים ולא מקבלים? מבקשים שוב? מתעקשים? אוספים תשובות, ואומרים: היום נכיר אדם שהתעקש בתפילה.

📖 הסבר למורה

המשנה פותחת בכלל: על כל צרה שלא תבוא על הציבור מתריעים, חוץ מרוב גשמים. ואז מביאה מעשה: אמרו לחוני המעגל "התפלל שירדו גשמים". הוא התפלל ולא ירדו. "עג עוגה ועמד בתוכה" ואמר: "רבונו של עולם, בניך שמו פניהם עלי... נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך".

הגשם ירד בשלבים: טיפות קטנות ("לא כך שאלתי"), גשם חזק מדי ("לא כך שאלתי"), ולבסוף גשמי "רצון, ברכה ונדבה" כמו שביקש. אחר כך ירד כל כך הרבה גשם שהעם עלה להר הבית, וחוני אמר שילכו לראות אם נמחתה "אבן הטועים".

שמעון בן שטח שלח לו: "אלמלא חוני אתה, גוזרני עליך נדוי", אבל "מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחטא על אביו". הרע"ב מפרש "עג עוגה": "רשם בקרקע רשם עגל כעין עוגה", כלומר צייר עיגול; ו"מתחטא": "מתגעגע", כמו ילד שמתחנן לאבא. "אבן הטועים" לא מוסברת כאן; זה אפשר כהעשרה.

זרמים: נכתב לחמ"ד, לפי תכנית המשנה של משרד החינוך (מסכת תענית בכיתה ג', לפי המתווה החדש). בממלכתי אפשר להשתמש בשיעורים כהיכרות עם המשנה ועם החגים והמנהגים שהיא מתארת.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, תענית פרק ג, משנה ח

עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבֹא עַל הַצִּבּוּר, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן, חוּץ מֵרוֹב גְּשָׁמִים. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לוֹ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים. אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהַכְנִיסוּ תַּנּוּרֵי פְסָחִים, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִמּוֹקוּ. הִתְפַּלֵּל, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. מֶה עָשָׂה, עָג עוּגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְבֶן בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבָּע אֲנִי בִּשְׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן, עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין. אָמַר, לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי בוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת. הִתְחִילוּ לֵירֵד בְּזַעַף. אָמַר, לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גְּשָׁמֵי רָצוֹן, בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כְּתִקָּנָן, עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ כָּךְ הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּלְכוּ לָהֶן. אָמַר לָהֶן, צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵת אֶבֶן הַטּוֹעִים. שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ נִדּוּי. אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ כְּבֵן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כג), יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על תענית ג, ח

עָג עוּגָה. רָשַׁם בַּקַּרְקַע רֹשֶׁם עָגֹל כְּעֵין עוּגָה:

מִתְחַטֵּא. מִתְגַּעְגֵּעַ:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 כתוב במשנה	🔍 מפרשים (ושל מי הפירוש)
"עָג עוּגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ"	רע"ב: "רשם בקרקע רשם עגל כעין עוגה": צייר עיגול באדמה. מכאן הכינוי "המעגל" (הסבר מקובל).
"לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי"	חוני אומר פעמיים שהגשם לא כמו שביקש, עד שמגיעים גשמים של "רצון, ברכה ונדבה".
"כְּבֵן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו"	רע"ב: "מתחטא" = מתגעגע. פירוש אפשרי לכיתה: כמו ילד שמבקש מאבא שוב ושוב, ואבא נותן לו כי הוא אוהב אותו.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: דף העבודה, דפי קומיקס

1. פתיחה: מה עושים כשלא מקבלים? (5 דקות)
2. המורה מספר את המעשה, ואחר כך קוראים יחד את המשנה בחלקים (12 דקות)
3. קומיקס בזוגות: מחלקים את הסיפור ל-4 משבצות (עיגול, טיפות, גשם חזק, גשם של ברכה) (12 דקות)
4. דף העבודה (10 דקות)
5. דיון: מה חשב שמעון בן שטח? וסיכום (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה ביקשו מחוני?
2. מה עשה חוני כשהגשם לא ירד?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה פירוש "עג עוגה", לפי הרע"ב?
2. למה שמעון בן שטח השווה את חוני ל"בן שהוא מתחטא על אביו"?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם לדעתכם חוני התנהג יפה כשאמר "איני זז מכאן"? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

מוסיפים לבריסטול: "מתחטא = מתגעגע (רע"ב)". חוזרים לשאלה הגדולה: איך חוני ביקש? (בתפילה, בעקשנות, באהבה).

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. ציירו את חוני בתוך העיגול.
2. כתבו משפט אחד שחוני אמר.

💡 הערות למורה

המשנה ארוכה לכיתה ג'. אפשר לקרוא אותה בשלושה חלקים: (1) הכלל והבקשה, (2) העיגול וסוגי הגשם, (3) שמעון בן שטח. החלק על "אבן הטועים" והנידוי מוסבר בקצרה בלבד.

📝 בדף העבודה

סידור שלבי הסיפור, שאלת "לא כך שאלתי", פירוש הרע"ב, שאלת עמדה ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- משנה תענית ג, ח (ספריא)
- רע"ב על תענית ג, ח (ספריא)

מחוון: חוני המעגל

1. עג עוגה 1 · מנטפין 2 · בזעף 3 · רצון ברכה ונדבה 4.
2. ב. צייר עיגול באדמה
3. פעמיים. בסוף ביקש "גשמי רצון, ברכה ונדבה".
4. חוני מבקש מה' כמו ילד שמבקש מאבא שלו שוב ושוב, ואבא עושה את רצונו כי הוא אוהב אותו.
5. בסוף ירד הרבה מדי גשם, וביקשו מחוני להתפלל שייפסק. זה בדיוק "רוב גשמים", שעליו לא מתריעים; לכן חוני ענה שילכו לראות אם נמחתה אבן הטועים. לקבל הסבר דומה.